SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

DIRECTOR: D. GUSTI

ANU

HHS pune în discuție metoda din sociologia culturii implicită în filosofia lui Blaga. \nu contestă oportunitatea discuției filosofice ca sinteză pregătitoare. În materialul din 37, publicat în același an în care Blaga a prezentat discurul sau d erecepție la \academie despre Elogiul satului românesc.
opune metoda cunoașterii prin trăire spontană celei dată de trăirea sau participarea ghidată științific.

SATUL ROMÂNESC

O DISCUŢIE DE FILOSOFIA ŞI SOCIOLOGIA CULTURII

1. *Sociologia şi filosofia satului românesc.* Privind istoria noastră, putem vedea, după un răstimp de aproape totală despărţire a culturii cărturăreşti de realităţile autohtone, de dragul unei cât mai rapide „asimilări" a „culturii occidentale", născându-se, rând pe rând, vestitorii unui alt fel de a înţelege sensul culturii româneşti. Aceştia au căutat să lege din nou firul rupt dintre izvoarele populare ale creaţiei, aşa cum ele se pot găsi în satele noastre, şi cultura literii tipărite.

Mai ales Profesorul *Nicolae Iorga* a deschis cele mai însemnate pârtii în acest domeniu. Apariţia sa, cu totul singuratecă şi menită a rămâne nerepetată, era efectul unei vaste experienţe personale, care se străduise şi izbutise să strângă într'o aceeaş minte şi un acelaş suflet, întreaga cunoştinţă despre neamul românesc, sub toate miile de înfăţişări pe care acesta le îmbrăcase, în trecut şi în prezent, cu ajutorul tuturor disciplinelor ştiinţifice: istorie în primul rând; dar şi cunoaştere nemijlocită a călătorului geograf, sociolog, folklorist şi estet, răstălmăcitor în duh filosofic şi de mesianism etic şi naţional. La această vastă „experienţă Iorga", descoperitoare şi arătătoare pentru prima oară a ce este şi ce ar putea să fie neamul românesc, siliţi suntem să ne întoarcem, fie că o vrem fie că nu o vrem, de ne place ori de nu.

Şcoala pe care a creat-o, Sămănătorul, a păstrat însă numai o parte din învăţătura lui. Difuzându-se în curent de opinie publică, ea a dus la o viziune a satului care avea mai mult un colorit literar, suferind de păcatul unui lirism convenţional, în care ralităţile erau înlocuite printr'o serie de clişee laudative: satul românesc era esenţial bun, nobil, idilic, plin de Rodici surâzătoare, de moşi sfătoşi şi înţelepţi şi de flăcăi trişti ca ciudatul cioban al Mioriţei.

Tipurile literare sămănătoriste au ajuns astfel să tragă între gândirea noastră cultă şi realităţile populare, o perdea de prejudecăţi şi convenţii, care stânjeneau mersul normal, spre adâncire, al viziunii noastre despre sat. Curentul de apropriere colectivă de fenomenul popular, care dusese la primirea unanimă şi pripită a celor dintâi aproximaţii făcute pe calea ghicirii realităţii, deci însăşi succesul celor dintâi intenţii, pusese un stăvilar şi o piedecă la creşterea lor ulterioară.

O nouă urnire, aceea a grupării din jurul revistei *Gândirea*, muta problema de pe tărâmul literar de până atunci, pe un altul, fără îndoială cu mult mai grav, care era al teologiei: fenomenul românesc, era acum socotit un fenomen esenţial ortodox, implicând vaste atitudini metafizice.

Lucian Blaga însă, pornit din jurul aceleiaşi „Gândiri", strămută din nou problema de data aceasta pe tărâmul filosofiei. Cel puţin aparent, nimic din amintirile „Sămănătorului" şi nimic dintr'ale „Gândirii", nu se găsesc în Blaga: filosofia culturii, pe care d-sa o construieşte, se mişcă exclusiv pe abstracţiuni, realităţile nefiind decât un punct de plecare pentru găsirea a ceea ce, nefiind vădit în fapte şi gânduri exprimate, este presupus totuşi ca geneză a lor. O întreagă teorie a stilurilor culturale, dublată de o teorie psihologică, se construeşte astfel, ca o continuare desigur, dar şi ca o adâncire a unei mişcări de filosofia culturii ale cărei origini sunt germane. Ca aplicaţie şi exemplificare a acestei teorii generale a culturii pe care o clădeşte d-l Blaga, fenomenul românesc apare şi el destul de des, deşi nu întotdeauna perfect izolat de ceea ce d-sa numeşte „fenomenul balcanic".

Însă vigoarea exprimării poetice a d-lui Blaga, faptul că d-sa a găsit o serie întreagă de formule extrem de sugestive cu privire la satul românesc „sat idee", trăind într'un „spaţiu mioritic" şi mai ales centrarea întregei lui gândiri asupra satului, făcută cu prilejul discursului de recepţie la Academie, fac ca întreaga sa operă să fie de aci înainte legată de problema fenomenului românesc.

Iar afirmarea că din satul românesc, „purtătorul matricei stilistice" româneşti, „centrul ei generator, binecuvântat şi rodnic ca stratul mumelor", va putea ieşi o „cultură majoră" românească, constitue mai mult decât o viziune metafizică: este aici un ecou, mai bine zis o răstălmăcire originală, a unei vechi credinţe mesianice, de curat caracter Iorga: cultura românească, adică păstrătoare a tot ce este adevărat românesc, are în ea putinţa ridicării la cele mai înalte trepte ale gândirii şi simţirii omeneşti.

Este deci în acest Elogiu al satului românesc, „unanimul nostru înaintaş fără de nume", un adevărat manifest social, care îndeamnă la nădejde şi la luptă. Ca atare, menit a bucura adânc pe toţi aceia cari, întemeiaţi pe aceeaşi credinţă, se luptă pentru acelaşi scop.

Printre aceştia ne socotim şi noi, grupa cercetătorilor, cărora ne place a ne numi „şcoala sociologică dela Bucureşti". De lungi ani de zile, şi înarmaţi, pe cât putem mai bine, cu armele ştiinţei, ne trăim o bună parte din vieaţa noastră la sate. Am strâns astfel o experienţă despre satul românesc, experienţă de care am dori să se ţină seamă şi propunem metode de lucru pe care le-am voi primite de toată lumea.

Iată de ce socotim că o discuţie, în scopul unei confruntări de metode cu filosofii aplecaţi asupra satului românesc, este binevenită şi poate duce la o adâncire a problemei noastre comune.

Dar pentru mai multa claritate a intregii discuţii, pe care de aci inainte vom purta-o, plecând deseori de la lucrările d-lui Blaga, dar, încă mai des, abătându-ne de la ele, socotesc că este necesar să fixăm de la început cadrul discuţiei şi poziţiile noastre.

D-l Lucian Blaga nu face sociologie. Cu alte cuvinte, d-sa nu caută să dea o descriere completă a fenomenelor sociale, analizându-le în acelaşi timp geneza. Ci, hotărît, îşi mărgineşte străduinţele la lămurirea unei probleme de filosofie a culturii: problema stilului.

D-sa afirmă că nu există un „vid stilistic", adică vreo faptă de a oamenilor, fie individuală, fie colectivă, care să nu poarte pecetea unui stil. Acest stil este efectul unor procese subconştiente. Iar analiza abisală a subconştientului îl duce la crearea unor adevărate „categorii" ale subconştientului.

A purta deci cu d-sa o discuţie de sociologie, ar putea să pară abuziv, căci este abuz schimbarea terenului de discuţie, din ţinutul abisal al categoriilor stilistice ales de d-sa, în ţinutul înfăptuirilor concrete de care ţine seama sociologia.

Şi cu toate acestea o discuţie sociologică a teoriilor d-lui Blaga se poate face, legitim, pentru că deşi d-l Blaga se mărgineşte a construi un capitol de psihologie şi o teorie a filosofiei stilului, d-sa are totuşi – măcar implicată, dacă nu afirmată răspicat şi *o sociologie proprie*.

Sociologia modernă afirmă că orişice fapt al vieţii sociale are un anumit fel de a fi din pricina unei serii întregi de factori: lume fizică înconjurătoare; porunci adânci ale biologicului; indemnuri, conştiente şi subconştiente, ale psihicului; armonizarea autonomă a diverselor fragmente sociale, care se determină reciproc, fie după legile coexistenţei, fie după cele ale succesiunii în timp. Dimpotrivă, D-l Blaga găseşte că fenomenul social are o singură lege: *stilul*, care izvorăşte dintr'o singură serie de factori: cei abisali. Sociologia pe care d-sa o face este deci o sociologie psihologică, *o sociologie parţială*, care adică nu ţine seama decât de o anume parte din totalul factorilor care condiţionează vieaţa socială? Sau virtuţile explicării prin „*stil*" şi prin „*abis*" sunt mărginite?

Această discuţie a sociologiei d-lui Blaga, suntem în drept a o face.

Dar discuţia sociologiei d-lui Blaga suntem nu numai în drept, ci şi datori să o facem, pentru că, în vremea de astăzi, suntem porniţi pe o sistematică cercetare ştiinţifică a conţinutului fenomenal şi istoric, al culturii populare româneşti. De abea am depăşit pragul cumplitei ignoranţe, şi iată că în calea noastră se ridică o neprevăzută piedică, pe care ne-o pun formulele ispititoare ale filosofilor culturii: cititorii cei grăbiţi cari nu au răgazul să înţeleagă, în adevăr, sensul şi bătaia unei teorii a stilului, sunt, în momentul de faţă, dispuşi să creadă că orişice cercetare a fenomenului românesc e de prisos: d-l Blaga ne-a dat cheia problemei: Matricea stilistică, ne explică stilul oricărei creaţii româneşti. Ca atare ne scuteşte de studiul mecanismului însuşi de ivire şi dăinuire a creaţiilor româneşti. Şantierul nostru de lucru, ar fi deci, de aci înainte, nu ţara românească, ci opera d-lui Blaga.

Socotesc că nici d-lui Blaga nu poate să-i vie la îndemână afirmaţiile prea entuziaştilor săi elevi, care văd peste tot, exclusiv „matrici stilistice", „mioritisme" şi „sofianisme", şi pentru care calificativul de „pătrunzător" este înlocuit cu cel de „abisal", iar ideea de „românesc" prin aceea de „mioritic".

Pe noi, cercetători ştiinţifici la teren, această *deprindere de negândire* sistematică, pe temeiul faptului că d-l Blaga a gândit odată, această punere în dispensă a cercetării ştiinţifice, şi pentru alte domenii decât ale filosofiei culturii, ne încurcă şi în potriva ei vom lupta.

În sfârşit, ceeace ne va conduce permanent în timpul discuţiei va fi credinţa că întreaga cultură românească populară are un înţeles şi o valoare nu numai prin stilul ei; ci, dincolo de stil, prin însăşi conţinutul ei. Acest conţinut este supus legii de vieaţă a *obştiei pe temei de tradiţie difuză.* Trecerea culturii de la o generaţie la alta, se face prin contact, prin participare la vieaţa de obştie, de la conştient la conştient. Chiar dacă am recunoaşte, în subconştient, prezenţa unei matrice stilistice, sâmbure permanent şi neschimbat, cultura populară românească nu o putem vedea ţâşnind mereu proaspătă din abisul mătcii, căci ea se şi încheagă „la suprafaţă" prin tradiţie, prin dăinuire neîntreruptă, din veac în veac. Legile acestei dăinuiri contagioase, vom căuta a le lămuri.

Fapta nu va fi lipsită de însemnătate, pentru că viitoarea ridicare, spre culme, a culturii româneşti, noi nu o vedem făcută prin păstrarea acelei „mătci stilistice" inalterate, şi cu schimbarea doar a „vârstrei adoptive" din „minoră în majoră", cum afirmă d-l Blaga şi cum mărturisim de la început, că nici măcar nu înţelegem teoretic, necum să putem realiza practic; ci prin neîntrerupta noastră întoarcere şi rămânere în obştia românească, prin primirea întregii zestre conştiente a tradiţiei neamului şi prin ducerea ei, odată cu viaţa noastră, spre mai departe.

Din punctul acesta de vedere, pur practic, pe care îl subliniem în acest moment, dacă o „matcă" există pentru cultura noastră românească, apoi mai curând o vedem noi, nu în „subconştientul "acela pe care îl creează sau îl descoperă d-l Blaga; ci în vieaţa de obştie a neamului, aşa cum se află încă păstrată până astăzi, în deplină curăţie, la sate.

Dar, în sfârşit, vom vedea noi lucrurile acestea, ceva mai îndeaproape, în timpul plimbărilor noastre agale, de jurîmprejurul fenomenului românesc, spre care pornim acum.

2. *Nevoia şi putinţele cercetării satului românesc.* Chiar dacă cineva doreşte să facă o cercetare a stilului unei culturi şi numai a stilului, încă este dator să cunoască în amănunte şi conţinutul culturii aceleia. Stilul, e ca o scară a cântării, ca un glas. Dar pe acelaş glas, al optulea să spunem, cât de nesfârşite melodii nu se pot cânta ! Desigur, cântăreţii cei a multor cântece cunoscători, au făurit şi o teorie a cântării, astfel că astăzi, din psaltichia lor, putem învăţa ce înseamnă glasul al optulea chiar dacă în vieaţa noastră n'am auzit şi nici n'am putea cânta vre-odată cântec pe acest glas.

Numai că o teorie a stilului românesc, nu se află. Ci abea acum cată să o facem. Ca atare ne trebuiesc cunoscătorii de amănunt ai culturii noastre. Şi cu cât vor fi mai de amănunt, cu atât vor avea sorţi să izbândească şi în sborul lor îndrăzneţ spre teorie. Deocamdată, teoria lor ni se pare foarte sărmană : sunt aşa de puţine faptele pe care avem a le teoretiza, încât e chiar de mirare că ne roade viermele filosofic, sau mai bine zis, e de mirare că s'a născut acest vierme neadormit în pământul viu al culturii noastre. Desigur că cei ce-l au, îl vor fi adus de undeva : în satul nostru nu l-au putut afla. Şi atunci este firesc ca să-i dea hrană şi din materialul românesc : hrană puţină însă, pe măsura cunoştinţelor noastre reduse despre fenomenul românesc,

Aci ar fi de adus aminte filosofilor, o vorbă a lui Kant : aceia cu povestea pasării căreia poate i se pare că mai uşor ar putea zbura dacă nu s'ar izbi de piedica aerului. Nu li se pare oare şi lor, truda acumulării de informaţii despre fapte româneşti, ca o greutate ? Pe când mai curând ar trebui să le pară bine de această acumulare, să caute a o spori prin cercetări proprii, până la dimensiunile unei vaste arhive colective a întregii cărturării româneşti, pentru ca pe temeiul acestor fapte, avântul filosofic să se poată înălţa mai temeinic ?

În tot cazul, măcar un minimum de cunoaştere a satului trebuie să aibe acela care vorbeşte despre sat.

Dar atunci, această cunoaştere nu ar trebui să fie şi ea întemeiată ştiinţific ? Sau o putem înlocui printr'o metodă mai rapidă şi mai directă ?

De multă vreme, problema se dezbate şi în tabăra oamenilor de ştiinţă. Foarte mulţi, din nenorocire prea mulţi, din aceia cari sunt cercetători neserioşi, superficiali, leneşi şi temerari, afirmă cu tărie că au o cunoaştere perfectă a fenomenului românesc, prin faptul că aparţin acestui fenomen. Lupta împotriva lor era şi aşa destul de grea. Iată că o complică d-l Lucian Blaga, care, în foarte frumosul său discurs de recepţie la Academie, le dă apă la moară, afirmând că izvorul cunoaşterii sale despre sat este trăirea copilăriei lui acolo. Evident, d-l Blaga adânceşte afirmaţia, prin vedenia unei asemănări esenţiale între „copilărie“ şi „sat“, între stil „minor“ şi stil „popular“, dar faptul rămâne fapt : d-l Blaga ştie satele româneşti, pentru că a copilărit într'unul din ele.

Ba mai mult decât atât, s'ar părea că d-l Blaga afirmă acest lucru cu o nuanţă polemică în glas : ca un atac la adresa cercetărilor celorlalte. D-sa ia un ton de laudă şi de bucurie atunci când spune că „voi vorbi prin urmare despre satul românesc, nu ca un specialist care şi-a potrivit în prealabil metodele în laborator şi porneşte pe urmă să examineze pe dinafară un fenomen. Voi vorbi despre satul românesc din amintire trăită şi făcând oarecum parte din fenomen“. Şi multe alte mici asemenea înţepături la adresa metodei ştiinţifice, cu care d-sa ar trebui totuşi să fie bun prieten.

Ca atare să vedem, în realitate, ce mijloc de informaţie este această *trăire la sat* ? Şi oare nu cumva d-l Blaga se află în păcat atunci când, cu tot prestigiul talentului său, proclamă bună o metodă rea ?

Fără îndoială că trăirea este un mijloc de cunoaştere esenţială a vieţii omeneşti. În sânul monografiilor sociologice, ea a fost întrebuinţată de câte ori a fost cu putinţă. Era însă vorba aci, de o trăire voită, căutată, obţinută experimental, ca o complinire a observaţiei exterioare printr'o înţelegere intuitivă, întemeiată pe faptul că omul cercetător e de aceiaşi esenţă cu oamenii cercetaţi.

Însă *trăirea spontană,* necontrolată prin toate celelalte mijloace ale ştiinţei, poate să fie sursa unor grave erori. Căci într'adevăr, a trăi viaţa unei societăţi, înseamnă a-i

fi părtaş nu numai printr'o serie de gesturi, ci şi printr'o serie de gânduri. Aceste gânduri, trăite spontan, nu urmăresc însă critic adevărul, ci tind numai la o cât mai bună integrare a individului în societate, chiar cu preţul unei depărtări dela adevăr. Rădăcina socială a gândurilor obşteşti le pune o pecete care nu este aceia a obiectivităţii. Dimpotrivă : deseori, răstălmăcirea iluzorie este procesul lor de naştere.

Dar gândirea spontană a oamenilor despre societatea în care trăiesc, are nu numai un caracter *iluzoriu*, ci şi unul de *nestatornicie*. Societatea omenească este alcătuită dintr'o închegare a foarte multor unităţi şi categorii sociale, individul având putinţa să treacă în timpul vieţii lui, prin mai multe poziţii sociale şi deci să-şi schimbe rând pe rând viziunile sale parţiale despre societate, pe măsura schimbării punctelor de unde priveşte.

Unele din aceste schimbări de optică, sunt fatale : de pildă cele prilejuite de vârstă.

Fenomenul biologic şi psihologic al vârstei, poate să aibe resfrângeri mai mari sau mai mici în sânul organizării sociale. Astfel, în orişice societate omenească există o tendinţă de grupare a oamenilor pe vârste şi pe sexe. In unele societăţi însă, vârsta şi sexul sunt folosite şi ca principiu de structurare socială, ceeace are cu totul altă importanţă decât simpla simpatie pe cercuri.

Satul românesc este un exemplu de asemenea societate omenească în care categoriile de sex şi vârstă joacă un rol structural.

Să analizăm acest lucru, pentru dublul motiv că este extrem de interesant şi puţin cunoscut şi, în al doilea rând, pentrucă, dacă într'adevăr este aşa, metoda de cunoaştere prin trăirea copilăriei în sat, se adevereşte înşelătoare.

Satul românesc are un caracter de străvechime: întreg felul lui de a fi, organizarea lui lăuntrică, în gesturi imemoriale şi gânduri colective cari însoţesc aceste gesturi, este nepulverizată pe unităţi individuale autonome, ci dimpotrivă puternic închegată în sistem de *obştie cu tradiţii difuze.* Deaceia, pe deasupra oamenilor, cari vremelnic îl alcătuiesc, satul, ca atare, are o fiinţă socială vie, care singură, în totalitatea sa, cuprinde înţelesul ultim al vieţii sale, precum şi tehnica ducătoare la scopurile ei. Dacă ni se îngădue, am începe, pentru a face înţeleasă această lege a firii satului românesc, prin analiza sumară a unui fapt din viaţa satului : să luăm de pildă moartea sătenilor.

La oraş, moartea e un fenomen social familial: adică numai rudele directe ale mortului au datoria de a priveghea la corecta lui înmormântare. Străinii au numai datorii de relaţii sociale faţă de rudele supravieţuitoare: cum de pildă exprimarea condoleanţelor. Sau datorii de cinstire a meritelor sociale ale mortului.

La sat, dimpotrivă, satul întreg este virtual implicat în însăşi actul morţii. Primejdia pe care orişice moarte o aduce după sine pentru cei rămaşi în vieaţă, primejdia ca, din anume pricini, mortul „să se facă“, adică să ajungă strigoi, mobilizează întreaga obştie a viilor. Înmormântarea, vastul ritual păgân menit să omoare desăvârşit mortul, făcându-l să nu se mai întoarcă, cuprinde de aceea satul întreg. Această participare a satului întreg îşi are regulele sale. Zadarnic ai căuta vreun informator care să-ţi spună, rând pe rând, toate cele care se cuvin atunci făcute: nimeni nu este depozitarul secretului întreg. Ci fiecare ştie ce are el de făcut : în jurul mortului, vin, când trebue, actorii dramei rituale a înmormântării, de fac gesturile cari se cuvin : rudele ceva, femeile deosebit de bărbaţi, copiii de maturi, duşmanii de prieteni, săracii de bogaţi, bocitoarele altceva decât cântătoarele zorilor, flăcăii cari duc bradul, altceva decât cioplitorii sicriului ş. a. m. d., într'un şir extrem de lung, adevărată procesiune de îndeplinitori a unor părţi dintr'un ritual, care în întregul lui se naşte abea atunci, din nou, din gesturile unanime ale obştiei viilor, lucrând sub spaima morţii, după tipicuri venite din fundul veacurilor.

La fel se petrec lucrurile cu toate laturile de vieaţă ale satului. La fel se petrece cu însăşi vieaţa satului.

Şi aci, s'ar părea că este o lege neformulată, difuză, împrăştiată în mii de amănunte şi de roluri, care totuşi este stăpână asupra oamenilor, aşa cum este drama asupra actorilor. Purtau pe vremuri, bătrânii satului, peceţi tăiate în mai multe fragmente şi

actele nu erau bine întocmite decât atunci când bucăţile de pecete, toate, se adunau laolaltă într'una singură, semn al voinţei unice şi difuze a satului, întreagă doar în sinteza obştiei.

Dar împărţirea aceasta a rosturilor toate, din sat şi economice şi religioase şi magice şi juridice, are drept temei tocmai *vârsta şi sexul.*

Astfel copiii, îşi au, în vieaţa satului, vieaţa lor, cu totul deosebită de a celor mari; folosul lor magic şi slujba lor de descântători: copiii şi exclusiv copiii sunt în cădere a face paparudele şi scaloianul, când e secetă; a spune rugăciuni la căpătâiul celor ce trudesc prea mult în agonie; ei fac focurile Sânmiedrului primăvara; ei merg cu steaua de Crăciun etc. Copiii au şi rost economic deosebit, în sat: ei sunt cei care au în grijă aproape exclusivă anume detalii din economia sătească: paza vitelor de pildă.

Mai mult decât atâta, copiii, ei în de ei, alcătuesc şi o unitate socială deosebită de a satului: au folklorul lor complet original: straniile numărători şi jocuri de copii, cari nu se aseamănă câtuşi de puţin cu folklorul altora; au vieaţa lor juridică deosebită; căpeteniile lor; legile lor de primire şi excludere din cercul copiilor, legi cât se poate de rigide şi de un formalism acut; au locurile lor de întâlnire şi locuri de surghiun.

La fel adolescenţa: primirea unui flăcău în ceata flăcăilor, precum şi primirea unei fete în horă, se face cu anume acte rituale. *Vârsta* aci, nu mai însemnează o simplă etapă a unei desvoltări biologice şi psihice, ci şi trecerea dintr'o organizaţie socială în alta. Din nou vom avea aci un alt folklor, o altă psihologie colectivă, alt rost în vieaţa culturală şi economică a satului, altă organizare internă a grupei sociale.

La fel în maturitate şi mai ales, la fel la vârsta bătrâneţii, care pentru femei este deosebit de importantă, deoarece bătrânelor le revine sarcina cea mare, spre folosul satului întreg, a îndeplinirii celor în legătură cu grijirea morţilor.

Fiecare vârsă deci, îşi are, la sat, organizarea sa, integrată unei vaste diviziuni sociale a satului întreg.

Ceeace este demn de remarcat, este faptul că trecerile de la o categorie socială la alta, se fac prin părăsire. A schimba o categorie socială, înseamnă a schimba cu desăvârşire misiunea ta în sat, rostul tău în viaţă, psihologia ta, întreg folklorul tău, viaţa ta economică, relaţiile tale sociale, adică întreaga ta viaţă, individuală şi socială.

Nimic, sau mai nimic, nu trece dintr'o vârstă în cealaltă; ci, cultura fiecărei categorii rămâne pe loc: ca firul de pai, ritmic săltat, pe valurile unei ape stătătoare.

Cu alte cuvinte, trăirea spontană a vieţii unei singure categorii de vârstă, nu poate da seama decât de lumea şi de viziunea acelei categorii de vârstă şi numai atâta timp cât rămâi în acea categorie de vârstă. Părăsirea satului, întocmai ca şi trecerea ta în alte categorii sociale, înseamnă părăsirea ta însuţi. Rând pe rând ţi-e dat aşa dar să trăieşti o frântură din sat; nici odată însă satul întreg. Iată de ce, satul întreg neavând om să-l cuprindă, e menit să rămână pururi mut, cu şapte peceţi de asupra. Trăieşti deci nu satul, ci numai acea parte din viaţa satului care ţi se cuvine şi pe care ţi-o îngăduie satul.

Nu vrem să spunem prin aceasta că experienţa de viaţă căpătată în copilăria petrecută într'un sat, nu este folositoare mai târziu pentru mai uşoara înţelegere a satului el însuşi, căci fără îndoială o aceeaşi viaţă adâncă frământă satul întreg, în toate mădularele lui. Ci numai că mărginirea satului întreg la vârsta copilăriei, afirmarea că „satul îşi găseşte suprema lui înflorire în sufletul copilului", ni se pare a fi o sărăcire a realităţii.

Să ni se îngăduie să atragem luarea aminte asupra unui alt fapt de temei, deşi s'ar putea să pară la prima vedere o glumă răutăcioasă: satul cel vechiu are, dacă e vorba să-i găsim o afinitate cu o clasă de vârstă oarecare, mai multe legături cu babele decât cu copiii.

Acest sat românesc, piere. O ştim. Dar se poate întâmpla ca el să nu piară uniform, ci să sufere unele întârzieri în anume categorii sociale. Astfel s'ar putea ca, de pildă, copiii să fie păstrători, prin firea lor şi prin funcţiunea lor socială, a unor lucruri vechi. Aceasta este de fapt şi realitatea: este chiar ciudat să vezi amintirile grave ale unor stări sociale trecute, păstrate cu sfinţenie în jocurile copilăreşti. Cine nu îşi aminteşte de arşi-

cele copilăriei în care apar, cu rosturile lor vechi, armaşii, ceauşii, vornicul şi ceilalţi? Sau cine nu recunoaşte în anume jocuri dela ţară, imitaţia vechii organizări săteşti? De pildă în jocul lupului care vine de fură oaia de la stâna satului, dă lupta cu baciul şi ciobanii, face paguba pe care apoi o apreciază vornicii satului? Şi câte altele! Mai mult decât atât, în basmele copilăriei (e drept că observaţia e valabilă şi pentru basmele maturităţii) pe tărâmul celălalt, eroii întâlnesc sate de oameni şi pe acestea le descriu ca pe nişte arhaice sate româneşti. Memoria socială îşi are socotelile ei şi e un pasionant spectacol, prea puţin cercetat, acesta, al chipului în care anume lucruri se ţin minte iar altele nu, veşnic divers, de la categorie socială la categorie socială.

Dar dacă copiii sunt păstrători de amintiri despre satul cel vechiu, categoria socială a babelor analfabete înseamnă ceva mai mult: ele fac efectiv parte din satul cel vechiu. Categoria babelor e un fragment rămas intact dintr'o lume pierită. Grupa aceasta a femeilor, de anume vârstă, neştiutoare de carte şi neumblate, este deci întra'devăr esenţial legată de satul vechiu. Poate că lucrul devine mai limpede dacă spunem că aceste bătrâne au şi grija creşterii copiilor cărora le trec întreaga lor zestre de cultură. Aceştia o vor păstra atâta timp cât vor sta sub necurmata lor priveghere. Apoi, urmând ca ei să crească la altă cultură, odată cu deprinderea lor de lângă clasa de vârstă păstrătoare de tradiţie şi trecerea în alte clase, vor fi momiţi de cultura şcolii, armatei şi a oraşului şi'şi vor uita satul şi copilăria, adică învăţătura mamei.

Oare nu avea dreptate să spuie Creangă, care şi el îşi petrecuse, o cât de frumoasă copilărie la sat, că mama lui era maica tuturor minunilor?

„Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „ieşi copile cu părul bălan afară şi râde la soare, doar s'o îndrepta vremea“. Şi vremea se îndrepta după râsul meu . . .

Ştia, vezi bine, soarele cu cine are de a face, căci eram feciorul mamei, care şi ea cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga nourii cei negri depe de asupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi, înfigând toporul în pământ afară dinaintea uşii; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare, bătea pământul sau peretele sau vre un lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior, zicând: „Na, na!“ şi îndată îmi trecea durerea.

Când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face vânt şi vreme rea, sau când ţiuia tăciunele despre care se zicea că te vorbeşte cineva de rău: mama îl mustra acolo, în vatra focului, şi-l buchisa cu cleştele, să se mai potolească duşmanul. Şi mai mult decât atâta: o leacă de nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetele îmbălate, puţină tină din colbul adunat pe ospasul încălţării, ori mai în grabă lua funigine dela gura sobei, zicând: „cum nu se dioache câlcâiul sau gura sobei, aşa să nu se dioache copilaşul!“ Şi-mi făcea apoi câte un benghiu în frunte, ca să nu'şi prăpădească odorul!... Şi altele multe încă făcea.

Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cât mi-aduc aminte. Şi-mi aduc bine aminte, căci braţele ei m'au legănat când îi sugeam ţâţa cea dulce şi mă alintam la sânu-i, gângurind şi uitându-mă în oichii ei cu drag! Şi sânge din sângele ei şi carne din carnea ei am împrumutat. Şi a vorbi, dela dânsa am învăţat, iar înţelepciunea de la Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine şi ce-i rău“.

Această creştere a copiilor pe lângă maica tuturor minunilor din satele româneşti, îi face pe copiii dela ţară să aibe afinităţi esenţiale cu satul românesc. Dacă ţărani adevăraţi au fost părinţii noştri, ne învrednicim cu o asemenea „Maică a minunilor“ a noastră. Dacă nu, creştem cel puţin pe lângă alţi copii care au avut parte de lumea minunilor, şi mai furăm, pe ici pe colo, câte o învăţătură la şcoala babelor din sat.

Lucrul acesta îl ştie foarte bine şi d-l Blaga. Căci din cele câteva exemple pe care le dă, din amintire, asupra felului atât de poetic, de miraculos, de basm adevărat în

care se judecă în satul românesc, sunt câteva din lumea copiilor, dar este şi unul luat din lumea babelor:

„Mânat de fobiile şi nostalgiile boalei, un câine turbat venit de aiurea, intrase în sat muşcând pe uliţi şi prin ogrăzi copiii întâlniţi. Faptul a luat numai decât, nu numai în sufletul meu de copil, ci în tot satul, o înfăţişare apocaliptică, stârnind o panică de sfârşit de veac. Nişte babe spălau rana unui copil muşcat, la o fântână şi par'că mai aud şi astăzi pe o babă zicând: „vezi căţeii în rană ?"

Nu, nu m'am înşelat: baba vorbea despre nişte mici căţei văzuţi în rana copilului. Am asistat la naşterea unui mit al turbării..."

Iată deci o pildă foarte clară a şcolii pe care o fac babele cu copii. Şi această şcoală, se cade să o cinstim cum se cuvine. D-l Blaga pare a fi însă de altă părere: povestea cu baba scornitoare de mituri, sub ochii înspăimântaţi ai copiilor, nu i se pare esenţială. De aceeia, spre marea noastră părere de rău, d-sa a omis acest pasaj al discursului său de recepţie, în retipărirea pe care i-o face în volumul „Geneza metaforei şi sensul culturii".

Socotesc însă că ar fi mai bine, pentru acei care vor să înţeleagă viaţa mitologică a satului celui din vechiu, să mai treacă stăruitor pe la şcoala babelor din sate, la şcoala satului însuşi. Şi pe acest sat să-l căutăm sistematic, nu numai în satul copilăriei noastre ci în toate satele ţării, pentru motivul pe care îl arată aşa de limpede însuşi d-l. Blaga: fiecare sat în parte, este o lume aparte, ceeace aduce o nesfârşită „varietate de aspecte în cadrul unuia şi aceluiaşi stil, vast răspândit pe câte o ţară întreagă, varietate pe care o ilustrează aşa de minunat diversele „ţări româneşti".

Lucrul acesta se poate face însă numai cu părăsirea credinţei în dreptul tău de a vorbi despre satul românesc „din amintire trăită, şi făcând oarecum parte din fenomen": ci, pe temeiul acestei fericite experienţe, urmează să pleci pe drumul mai puţin plăcut al „specialistului care şi-a potrivit în prealabil metodele în laborator şi porneşte pe urmă să examineze pe dinafară fenomenul".

Dovadă că este aşa, stă în faptul că d-l Blaga ştie, în teorie, foarte bine că „cele mai copleşitoare fenomene ne scapă, ne sunt insezisabile, din moment ce suntem integraţi în ele" (I 9, I 13, I 17[1]), iar în practică foloseşte el însuşi de îndată ce este vorba să întemeieze o viziune filosofică a sa despre satul românesc, mijloacele curente de informaţie, cari sunt şi la îndemâna orcărui alt cercetător, aşa după cum vom vedea.

De altfel era şi cu neputinţă să nu fie aşa, căci cu nici un chip d-l Lucian Blaga, pătrunzătoare minte cu puternică disciplină critică, nu putea să cadă în greşeala ridiculă a atâtora din folcloriştii noştri, cari socotesc că se pot dispensa de „*studii*", pe temeiul afirmaţiei „*le folklore, c'est moi!*" ceeiace face ca folklorul satului să se dea modest de o parte, la ivirea „*folklorului în persoană*", adică a folkloristului care ştie totul, căci nu de geaba s'a născut la ţară şi neam de neamul lui a fost tot folklor român şi iar folcklor român.

Dar se cuvine acum, odată ce am lămurit valoarea de cunoaştere a unei culturi populare prin participare la ea, să lărgim problema şi să ne întrebăm care sunt temeiurile cari ne fac să credem că orişice cunoaştere fragmentară a vieţii populare româneşti este o cunoaştere falşă ?

După cum am văzut, fugar, viaţa în sistem de obştie nu poate fi cuprinsă întreagă de un părtaş al ei, căci taina satului nu e *împărtăşită* nimănui exclusiv, ci se află *împărţită* difuz tuturora ; e *întreagă,* numai a tuturora. Şi adăogăm : cine părăseşte obştia, uită şi bruma de înţeles ce i se dase ca parte a lui.

Va trebui deci să apucăm calea cealaltă, faţă de care filosofii n'au prea mare stimă, calea cercetării ştiinţifice.

---

[1]) Vom însemna de aci înainte, spre simplificare, prin I II, şi III, volumele din Trilogia Culturii: I, va fi „Orizont şi stil"; II, Spaţiul mioritic; III, Geneza metaforei şi sensul culturii. Cifrele arabe vor indica paginile unde urmează a se căuta pasagiile pe care ne întemeiem sau din care cităm.

Dar şi pe această cale pornind, putem greşi, dacă vom fi lipsiţi de înţelegerea necesară.
Avem la îndemână două metode : una bună, alta rea.

Cea rea consistă în a sta, în aşteptare, la oraş ca să-ţi vie de-a-gata frînturi de sat. Aceste frînturi pot fi : culegerile de folklor, muzică şi literatură, colecţiile etnografice, obiectele de artă sau folos zilnic şi cîteodată, cîte un ţăran, doi. Trimitem eventual strângători de asemenea material ciopîrţit şi ne adunăm cu încetul un vast material, clasat pe fişe. Il analizăm, cu judecată rece sau căzuţi în transă, după îndemnurile noastre temperamentele sau şcoala la care am crescut şi formulăm o „viziune“ despre sat.

Metoda este justificată, doar în unele cazuri, cînd de pildă vrem să reconstituim fie cât de vag, civilizaţii apuse sau prea îndepărtate. Dar ea este rezultatul unei stări de mizerie informativă. Dacă puţine lucruri ne-au rămas de pe urma unei civilizaţii apuse, cată să ne mulţumim cu acest puţin.

Metoda rămâne totuş o metodă de mizerie şi ea devine deadreptul rea, greşală de neiertat, cînd obiectul nostru de studiu este un fenomen viu, aflat în preajma noastră.

Cu atât mai mult, cînd acest fonomen este o „viaţă de obştie“. Literatura populară românească, arta lui, psihologia lui, metafizica lui sunt *fapte de trăire*. Kant a scris opera lui oarecum singuratec, ca un efort individual tălmăcit pentru înţelegerea savantă a altor singurateci. Dar arta populară, metafizica şi teologia populară sunt fenomene obşteşti : adică se petrec în văzul şi auzul lumii spre folosul lumii, amestecate în vieaţa de toate zilele, ca o reluare veşnic împrospătată şi cu alţi actori ai unor vechi teme. Cuvântul, gândul, nu au valoare de sine stătătoare care să poată fi „pusă în carte“, ori „colecţionată“, ci sunt în funcţiune de o serie întreagă de atitudini, de gesturi, de comportări, de rosturi adânci în vieaţa obştiei. Şi această obştie, nu este haotică şi omogenă, ci dimpotrivă organizată, structurată, din elemente diverse. Obştia reprezintă o vieaţă socială atotcuprinzătoare, care nu uită pe nimeni dintre ai săi şi nu îngădue ca ceva sau cineva să-i fie străin.

Deaceea un vers popular, luat ca atare, izolat, e totdeauna schilod. Desigur poartă pecetea frumosului, aşa cum mierea n'are decît calitatea de substanţă dulce dacă nu ştim, sau nu ne aducem aminte ce rost are mierea pentru albină şi pentru obştia roiului.

Un vers popular e în realitatea satului scăldat într'o vastă lume anterioară. Cine îl ascultă, la sat, are mintea şi sufletul plin de toată tradiţia populară a temelor, a metricei şi a figurilor de stil tradiţionale. Poate deci gusta, el însuşi fiind la nevoe actor, subtilele parafraze şi aluzii la alte teme. Are fiinţa plină de nevoia aspră a gesturilor pe cari le chiamă anume împrejurări. Ştie cine are drept la anume cântece şi cine nu ; pe care le ascultă deadreptul, întotdeauna *cântate,* iar nu în simpla lor fosilă verbală, cum apar în colecţiile tipărite ; şi le aude în public. E întotdeauna ceva din optica teatrului, a spectacolului, în arta populară.

Vom vedea, la timp potrivit, cum de pildă necunoaşterea acestui fapt, a indus sistematic în eroare pe toţi cei cari s'au trudit să analizeze, literar, metafizic sau abisal, Mioriţa, de pildă.

In scurt : fiecare fragment izolat din vieaţa satului are o valoare şi un sens intrinsec. Acelaş fragment întîmplându-se ca fapt de vieaţă în sânul obştiei natale, are altă valoare şi alt sens.

După cari valori şi cari sensuri ne vom duce ?

Evident, va trebui să plecăm la faţa locului şi acolo, în sat, participând la viaţa de obştie, să începem a merge, după metoda cea bună la şcoala satului.

Ştiind că satul are o taină, pe care nu o desvăluie nimănui întreagă, deşi o încredinţează în parte fiecăruia, va trebui să căutăm a găsi fragmentele împrăştiate şi să le adunăm laolaltă într'o sinteză, aşa cum ar face un dirijor de orhestră, cetind partiturile tutulor instrumentelor cari participă la simfonie.

Mai exact, va trebui să trecem pe lângă fiecare instrument în parte şi să-i furăm, în timp ce cântă melodia sa.

La sfârşit va trebui să ştim ce face şi ce crede fiecare actor în parte,— fie grupă mai mare sau mai mică, fie singuratec,— tot aşa de bine ca şi vasta organizare de ansamblu a obştiei întregi.

Această cunoaştere se face nu numai, din exterior, la suprafaţă, ci prin contact nemijlocit, prin trăire în grup şi înţelegere simpatetică. Legile grupului social sunt din fericire contagioase : ele se trec de la om la om. Şi dacă, tu cercetător, orăşean crescut în altă lume, nu vei putea fi transformat sau mai bine zis format desăvîrşit, de grupul social studiat, cu multă dragoste şi răbdare, tot vei învăţa deosebit de mult şi de adânc. Şi măcar un rol precis în obştie, vei avea deplin : acela de oaspe drag, de prieten şi uneori de frate de cruce. Obştia ţi se va deschide atunci şi o vei putea străbate dealungul şi dealatul, până în miez şi până la hotare.

Dar poziţia ta de cutreierător prin obştie îţi îngădue să vezi ceeace nimeni altul nu poate vedea. Şi spiritul critic, metoda cercetării ştiinţifice, te vor face să vezi mai adânc încă, geneza obştiei, legile morfologice, felurile de a fi şi destinul ei.

Să ni se îngădue să expunem din nou, pentru a nu ştiu cîta oara, schema noastră de lucru. Ne va fi de folos pentru mai buna înţelegere a ceeace urmează:

1. Studiem, fragment cu fragment şi pe întregul satului manifestările *spirituale :* înfăţişarea, în gesturi, cuvinte şi gânduri, a atitudinilor omului faţă de Dumnezeu, natură, oameni şi el însuş, fie că sunt metafizice, religioase, magice sau pozitiviste ; viaţa lui artistică ; limba lui.

2. Studiem manifertările *economice,* truda lui spre folosirea naturii ca izvor de hrană; tehnica şi organizarea economică.

3. Studiem manifestările *juridice ;* legile bunei convieţuiri între oameni, bună cuviinţă, morală şi drept.

4. Studiem manifestările *administrativ-politice,* adică truda oamenilor spre bună închegare şi gospodărire a obştiei.

5. Studiem structurile *sociale,* adică formele abstracte, felul în care obştia este fragmentată şi în care fragmentele sociale se adună într'o singură obştie.

Toate aceste laturi ale vieţii omeneşti în societate sunt laolaltă legate, legătura în ea însăşi fiind creatoare şi formatoare. Nimic străin nu este tolerat în obştie, ci toate trebue să se supună legii obştiei. Coexistenţa atrage după sine o armonizare a celor coexistente, un proces de „socializare" a fragmentelor.

Aflăm astfel ceeace nimeni nu ştie în sat : legile vieţii de obştie, în vasta lor perspectivă de sus, aflăm rostul fiecărui fragment în obştie şi funcţiunea lui socială.

Sunt aci legi de pură morfologie socială, de structurare, care se îmbină cu o adâncă viaţă psihologică a oamenilor trăitori în obştie.

Geneza obştiei începe a ni se lămuri atunci : studiul cadrului psihologic ne deschide largi perspective, cari se întregesc printr'o nouă viziune, care de data aceasta nu mai e statică, lege a coexistenţelor armonioase, ci istorică, dialectică, lege a devenirii şi a dăinuirii în timp.

Pentru a desăvârşi studiul genezei obştiei, căutăm a vedea şi înrîurirea mediului fizic adică a cadrului cosmologic şi a celui biologic, nesociale desigur, dar având şi ele greutatea lor.

Iată un plan de lucru, cam îndrăsneţ, vast şi greu de urmărit în practică. Insă nici nu pretinde nimeni că ar fi treabă uşoară, cunoaşterea satului românesc.

Dar la acest plan ţinem, fiindcă el ne învaţă să nu ne pripim în judecăţile noastre şi să nu ni se pară că am făcut mare ispravă, definitivă, de câteori câteva fragmente disparate din vieaţa socială, pot fi îmbinate surprinzător, nemaivăzut şi nemaiauzit. Ne învaţă să nu credem a găsi adevăruri ultime, în fragmente, să ne ferim de „cheile de aur" cu care am putea deschide taine şi să fim siguri că explicaţiile simple sunt de fapt simpliste.

De aceea, mai puţin grăbiţi decât alţii, întârziem în prudenţă ştiinţifică şi în neîncetată cercetare. Dacă cineva afirmă a fi găsit o „cheie de aur“, suntem datori a o supune verificării prin fapte. Unii găsesc în rassă explicaţia finală a satului românesc: îi judecăm la „cadrul biologic“. Alţii, văd origina lui în istorie: „cadrul istoric“ e gata să primească şi această ipoteză etc.

Dl. Blaga de pildă afirmă a fi găsit „cheia de aur“ în „matricea stilistică“ românească, matrice stilistică al cărui sediu e în subconştient. Să fie sigur d. Blaga că vom căuta de aci înainte să verificăm teoria d-sale, ca pe o ipoteză parţială a cadrului psihologic.

In tot cazul, noi vom continua a socoti toate aceste teorii drept ipoteze parţiale de lucru. Ipoteze, pentrucă pe baza lor urmează abia să facem observaţii care să verifice sau nu raţionamentele noastre experimentale întemeiate pe aceste ipoteze. Parţiale, pentrucă adevărul va sta tot în totalitatea manifestărilor şi cadrelor, aşa cum am arătat.

Incă o lămurire care trebue dată, priveşte alegerea fenomenelor de observat şi fixarea numărului de observaţii ce trebuesc făcute.

Cercetătorii cari pornesc la analiza satului românesc pe temeiul unei ipoteze de lucru parţiale, au tendinţa de a cutreiera rapid întreg cuprinsul ţării pe o singură zonă a ei. Astfel, dacă ai credinţa că textul scris, mormântul grafic al literaturii populare, e singur dătător de seamă şi că analiza literară e singura metodă de cunoştere, vei strânge texte, izolându-le de melodiile cari le întovărăşesc şi prilejurile în cari ele apar ca fapte de vieaţă. Deasemeni, dacă eşti estet şi crezi că ţesăturile, costumul, ouăle încondeiate sau altele de acest fel sunt dătătoare de seamă, vei alerga după ele. Sau dacă crezi că psihologia este singură revelatorie, alergi prin toată ţara cu teste de psihotehnică. Iar dacă psihologia ta e abisală, alergi după „stiluri“ cari să-ţi trădeze adâncurile subconştientului.

Şi aşa mai departe. Metoda e uşoară şi o poţi face şi plăcută: poţi alerga cu automobilul, stând câte puţin în fiecare sat şi luând de-acolo probe din filonul pe care îl presupui a fi de aur. Mai mult încă: se poate să ai norocul ca doamne bine intenţionate să-ţi pue la dispoziţie colecţii de păpuşi îmbrăcate ţărăneşte, pe judeţe, covoare, icoane, şi altele. Sunt chiar societăţi anume unde toate aceste caricaturi ale ţărăniei sunt cultivate şi duse la o supremă înflorire, prin „joc şi cântec“.

Dacă porneşti însă cu credinţa că niciun fragment nu dă seamă pentru tot, ci doar totalul cuprinde în sine deslegarea sa, toate căile acestea, sumare şi plăcute, îţi sunt închise.

Totalul, faptul viu întreg, este satul el însuş, obştia, în care toate fragmentele îşi au rostul lor. Aceasta înseamnă că va trebui să colindăm ţara, ca sociologi: nu pe zone, ci din cuib în cuib, din sat în sat, din obşte în obşte, ca peste tot să prindem legea totalului de-acolo.

În faţa noastră se deschide un câmp de cercetare nesfârşit, căci fiecare obşte în parte, este o individualitate de sine stătătoare. Aci intervine o greutate: câteva asemeni „monografii sociologice“ se vor face în cea mai mare amănunţime pentru a găsi legile de închegare în obşte. Dacă însă am dori să facem monografia sociologică deplină a fiecărei obşti omeneşti în parte, ar fi cu neputinţă. Ele transformându-se neîncetat, ne-ar aştepta o adevărată muncă de Sisif.

Dar ştiinţa nu pretinde asemenea abuzuri de cercetare a cazurilor concrete. Pentru a învăţa anatomia, nu e nevoie să disecăm toate cadavrele şi pentru a face clasificări zoologice, nu e nevoie să fi trecut în inspecţie toate fiinţele vii de pe lume. Este deajuns să iei de fiecare gen al unei speţe câte un exemplar. Epuizarea complectă a faptelor nu înseamnă nimic altceva decât stabilirea unui inventar complet al tuturor speţelor şi genurilor. Ca în Corabia lui Noe, în Arca ştiinţei pătrunde câte un exemplar de fiecare fel: tot ce se repetă, rămâne afară. În sociologie noi pretindem însă ca Noe să facă şi o statistică a massei celorlalte fiinţe, pe care nu le urcăm pe arcă, la analiză ştiinţifică, ci le lăsăm să piară în potopul uitării. Această pretenţie suplimentară o avem fiindcă în vieaţa socială cantitatea faptelor sociale de acelaş fel este importantă. Pe temeiul

acestui inventar general al tuturor faptelor, vom putea proceda la clasificări pe speţe şi genuri, ca în orişice ştiinţă. Iar pe temeiul aprecierilor cantitative vom putea analiza mai bine valoarea funcţională a fiecărui element în parte.

Nu avem deci pretenţia să epuizăm realitatea în sensul literal al cuvântului, ci tindem numai la o epuizare metodologică a sa.

Susţinem însă cu înverşunată tărie că atâta timp cât nu avem inventarul general al tutulor tipurilor din grupul de fenomene care ne interesează şi cât nu ştim valoarea numerică a fiecărui tip în parte, orişice discuţie poartă în vânt şi este deşertăciunea deşertăciunilor.

Şi acuma întrebăm şi cerem să ni să răspundă cinstit: unde sunt inventarele metodice ale faptelor de vieaţă românească, pe temeiul cărora să putem judeca deplin? Nu numai că nu le avem, dar poate că nici nu bănuim necesitatea lor. Aceasta pentrucă, din lipsa unei informaţii suficiente, ni se pare că fenomenul românesc este unic, univoc, statornic şi încremenit şi de aceea îl socotim ca pe un bloc nediferenţiat „monolitic".

De aceea ni se pare că orişice probă întâmplătoare, luată din el, dă seama despre tot, cum ar da seama un pumn de grâu luat dintr'un sac, pentru întreg vagonul standardizat în vederea exportului. Vorbim cu uşurinţă despre „firea românului", „satul românesc", „metafizica şi psihologia românului", „stilul românesc", „nunta la români", „moartea la români", ca şi când ar fi vorba de lucruri simple pe care le-am putea afla în satul copilăriei noastre.

Este aci o suprapreţuire a valorii noastre, o trufie intelectuală, dublată de o nepreţuire a satului, de o sărăcire temerară a fenomenului românesc.

În realitate fenomenul românesc este minunat de divers, de multiplu nuanţat, de schimbător, de veşnic gata la noi scorniri originale, puternice şi răscolitoare. Iar legea satului este tocmai această uimitoare putere de creaţie, această ţâşnire de vieaţă în veşnic inedite variaţii în jurul temelor tradiţionale, ca un fir de apă vie pe un scoc îmbătrânit de veacuri. Aceasta este o lege care se face simţită în forme de vieaţă socială, în normele de drept, în arta, filosofia şi credinţa satului, adică în tot ce este părtaş la vieaţa de mare frăgezime şi spontaneitate a obştei. Nu numai „câte bordeie atâtea obiceie", dar tot atâtea splendide rezolvări ale vieţii, câte obştii româneşti există.

Le ştie cineva? Desfidem să afirme că da, acela care nu a dus un traiu colindător din sat în sat, pe toată larga ţară românească; şi chiar pe acesta îl desfidem să spue că ştie mai mult decât a colindat.

Aşa dar, modeşti, oamenii de ştiinţă sunt datori să facă faţă de România întreagă, ceea ce am arătat că trebue să facem faţă de obştia sătească: studiul atent, mădular cu mădular al părţilor disjuncte ale neamului. Abia atuncea munca filosofilor va putea să fie şi ea făcută cu temeiu.

Suntem datori să facem însă şi oamenilor de ştiinţă socială, o critică: nu am dat, pînă acum, la iveală prea mult „material" informativ, filosofilor.

De aceia recunoaştem că este justificată şi atitudinea acelora cari, neavând aplecări decît spre filosofare, refuză să facă ei înşişi cercetări ştiinţifice: aceşti filosofi n'au la îndemînă alt material, decât pe acela pe care li-l dau oamenii de ştiinţă; lipsa lor de informare este în bună parte din vina cercetătorilor.

Dar trebue să ţinem seama, şi unii şi alţii, de împrejurările de fapt de la noi: am lucrat până acuma mai mult la strîngere de material şi nu atât la publicarea lui sistematică. Am lucrat fără niciun fel de amânare şi fără de răgaz: sub ochii noştri întristaţi, tânjeşte astăzi, într'o lungă agonie, sau moare neasemuit de repede, tot ceea ce alcătuia pe vremuri frumuseţea vieţii ţărăneşti. Putem vorbi, din nefericire, cu tânguiri sentimentale, despre frumosul nostru sat românesc . . . de acum zece ani de zile, astăzi pierit! Atât de mari şi de repezi sunt schimbările! Sate pe care le-ai cunoscut cu oameni exclusiv îmbrăcaţi în frumoase haine ţărăneşti, sunt astăzi pestriţe, cu îmbrăcăminte pe amestecate, corcire între ceea ce fusese şi moda nouă a cazonilor, lăutarilor, mecanicilor şi mitoca-

nilor de proteică înfăţişare. Sate în care ai mai văzut cu ochii tăi vechile forme juridice, cum de pildă cele ale devălmăşiei purtând asupra însăşi vetrei satului, intrate astăzi, prin împărţire, pe făgaşul banalului.

Şi apoi, moartea informatorilor! Cui nu i-a murit un bătrîn sau o bătrînă, depozitari a cine ştie ce fragment de comoară de tradiţii, înainte ca întreaga anchetă să fi fost sfârşită, cine nu şi-a făcut amare imputări pentru neglijenţa sau lenea care l-au îndemnat într'o clipă de oboseală, să lase pe altă dată interogarea pe care acuma nu mai are cui o face, acela nu poate înţelege adevărata psihoză de care e cuprins cercetătorul şi cum ajunge el să se socotească răspunzător de alcătuirea proceselor-verbale ştiinţifice, constatatoare a morţii nesfârşite a ţărăniei româneşti.

. Iată de ce noi culegem fără de niciun fel de amânare.

Şi culegem şi fără de răgaz, pentrucă, deopotrivă de puternică cu cea dintâi impresie, care te face să asculţi cuvintele folclorului, rostite viu, cântate autentic sau trăite intens, cu evlavia şi atenţia cu care asculţi cele din urmă cuvinte ale cui trage să moară, ţi se mai iveşte în timpul culegerii o altă impresie, aparent contrazicătoare cu cea dintâiu, dar care te îndeamnă spre acelaş lucru:

Atât timp cât trăeşte, vieaţa folclorului este atât de bogată, atât de infinit variată, mai ales atunci cînd te urmăreşte nu numai o preocupare filologică şi estetică, ci una socială care cere lămurită întreaga vieaţă a obştilor omeneşti, în ce au ele şi tainic şi vădit, încât ţi se pare că nu este numai vorba de o înflorire a folklorului, ci de o adevărată explozie a lui. Ar trebui să culegi tot, absolut tot, căci nimic, într'o regiune bine păstrată, nu se arată a fi fără de valoare. Această culegere a totului te ispiteşte. O încerci chiar. Zadarnic însă, pentrucă materialul se împrospătează mereu, prin permanentă creare. Asişti fermecat la ivirea temelor noi, a formelor noi de vieaţă, variantelor, abaterilor, normale sau teratologice, uneori banale, alteori strălucitoare de licărirea geniului, într'o nesfârşită horă de fapte şi de oameni, cari te uluesc pur şi simplu. Pentru ca de îndată apoi să ţi se întărească psihoza culegerii necurmate şi plăcerea îngrămădirii faptelor în dosare, pe care ştii bine totuşi, că niciodată singur, în lumea asta albă, nu vei avea timpul material să le prelucrezi şi să le publici cum se cuvine.

Trăim în mijlocul unei Românii necunoscute. Afirmaţia ar putea părea exagerată, însă sunt sigur că îmi va da dreptate orişice om care a luat contact direct cu terenul, în calitate de cercetător ştiinţific. Avem desigur un întreg trecut în privinţa cercetării, avem şi o serie de publicaţii, ajunse clasice. Cu toate acestea munca adevărată de cercetare abia de acum trebue să înceapă şi ne putem aştepta de aci înainte, în fiecare moment, la aflarea unor lucruri senzaţionale despre faptul acesta comun şi banal care este viaţa obştească de la noi. Vom avea prilejul să revenim asupra acestei stări de fapt şi să deplîngem, încontinu, mizera, ruşinos de mizera informaţie despre satul românesc pe care o avem.

Dar după cum am spus, cei cari prin structura lor spirituală se simt îndemnaţi spre judecarea abstractă a fenomenelor, de cîtăva vreme dau semne de nerăbdare. S'ar părea că aşteptarea li se pare prea îndelungată şi nu vor să amîne amestecul lor pînă în momentul cînd toate cercetările vor fi terminate, iar toate rezultatele sistematic înfăţişate publicului. De aceea, oricît de sumară informaţie ştiinţifică ar avea şi mai ales întemeindu-se pe experienţa nemijlocită şi nesistematică pe care o au din traiul lor în societatea românească, aceşti filosofi îşi exercită facultatea lor de intuire şi de meşteşugită clădire a gândului.

Faptul este îmbucurător dacă ţinem seama că aceste sinteze prealabile cunoaşterii complete a fenomenelor, au un rol pentru însăşi desvoltarea unei ştiinţe. Viziunea filosofică se bucură de un deosebit prestigiu. Astfel că apariţia unui sistem de filosofie a culturii româneşti, este menită să dea un nou avînt cercetărilor. Controversele pe cari le iscă, supărările pe cari le provoacă, entuziasmul liric pe care-l deslănţue pentru problemă, sunt toate prilejuri de lămurire şi de intensificare a curentelor de cercetare ştiinţifică.

Nu putem fi deci decît recunoscători acelora cari, chiar prin enunţarea unei teorii greşite, ajută la cunoaşterea adevărată. Ca să cităm un filosof, deseori folosit de filosofii culturii româneşti, pe Nietzche; „prin trîmbiţa minciunii poate suna adevărul". Deşi acest serviciu pe care-l fac filosofii oamenilor de ştiinţă este ca un cuţit cu două tăişuri: dacă, pe deoparte, stîrnesc interesul public, cu ajutorul unor formule extrem de suggestive, de altă parte, pun în circulaţie concluziuni pripite cari prin însăşi succesul lor pot împiedeca ulterioara elaborare a unor concluziuni mai puternic întemeiate.

(Urmează)

H. H. STAHL

MERIŞOR, UN SAT DE „MOMÂRLANI" DE PE PRAGUL PORŢII SUD-ESTICE A ŢĂRII HAŢEGULUI[1]

A încerca să dai imaginea vie a unui sat, trebue să recunoşti că nu e o întreprindere lesnicioasă. Satul e un tot atât de variat în elementele ce-l compun, prezentând atâtea feţe şi aspecte care se topesc într'un întreg dintre cele mai bine închegate, încât dela început te simţi dezarmat în faţa unei asemenea încercări. Nu e vorba să înşiri fapte câte îţi vin în minte, ci să ştii să le alegi şi să le prezinţi organic pe cele mai originale, mai semnificative şi mai reprezentative.

Dându-ne seama ce înseamnă o încercare de felul acesta şi de câtă înarmare teoretică şi informativă este nevoie, ne stăpâneşte gândul că rezultatul nu poate fi decât parţial. Căci spre a pătrunde toate adâncurile satului trebue să te topeşti în mediul lui de vieaţă timp mai îndelung, păstrând atent ochiul şi urechea la cele ce se petrec în jur.

Pornind spre Apus din bazinul Petroşanilor, dealungul jghiabului ce pare o prelungire a şanţului Jiului Transilvan, după o goană a trenului de 15 km, ajungi tocmai acolo sus unde îşi împart apele afluenţii Jiului şi ai Streiului. Până aici pârâul Băniţei, afluentul Jiului Transilvan, linia ferată şi şoseaua naţională, erau tovarăşi.

De acum se despart: pârâul Băniţei îşi are începuturile aci, şoseaua naţională se depărtează spre N. în inguste cotituri, iar linia ferată se ascunde sub pământ tocmai aci la cumpăna apelor ca să iasă la lumină după 600 m, când prin multe şi largi serpentine, străpungând boturi de dealuri, alunecă la vale în partea cealaltă. Pe pragul acesta e fixat satul Merişor. Spunem că e aşezat pe curmătura aceasta pentru simplificarea situaţiei sale în spaţiu, căci în realitate satul e împrăştiat pe coaste şi înrămurat pe văile câtorva pârae. Dar păraele acestea se întâlnesc concentric, în mijlocul satului formând o singură curgere de apă care parcă ar vrea să umple bazinul acesta larg dacă nu ar suge-o spre Apus cheile prăpăstioase, săpate în calcar. Şoseaua naţională coboară, intrând în sat, ca la ieşire să urce din nou, dându-ne astfel în profil înfăţişarea gropii largi săpată în trunchiul pragului. In felul acesta îşi are înţeles clar şi deplin expresia întrebuinţată că satul e fixat pe pragul porţii de S-Est a Ţării Haţegului.

[1]) Din lucrările campaniei 1937 a Echipei Regale 53, Merişor-Hunedoara